

DPN 6077

Title : कुलार्णवे महारहस्य KULĀRṆAVE MAHĀRAHASYA

Run. No. 6768

Cat. No.

Micro. No.

Subject Tantra

Religion : Hindu / Bauddha

Language : Skt. / New. / Nep. / Skt.- New. / Maith.- New. / New.- Nep. /

Size in cms. 12.0 x 26.3

Folios 1 - 27 Lines (in a page) 9

Compl. / Incompl.

Chapt. / act /

Author / translator

Scribe / donor पशुपतिमान पःमाय

Date: NS / SS / VS / KS

Ruler / place

Script : New. / Dev. / Bhuj. / Ran. /

Illus. :

Material : palmleaf / paper / thyasaphu / yellow

Condition : fine / damaged by worms, rats, water /

Beginning, colophon, post-colophon :

* श्री गरुडेशाय नमः ॥ ॥ श्री देव्युवाच ॥ कुलेश श्ले तुमिच्छामि पादुका मक्ति लक्ष्मणां ॥ आचारमिति देवेश
वद मे कुरुगानिधे ॥

P.T.O.

इति श्री कुलार्णवे महारहस्ये पादुकादि कथनं नाम द्वादशोऽंशः

॥
इति श्री

॥ ॥ तत्त्वत्रयादि कथनं नामाष्टमोऽंशः

॥
इति श्री

॥ ॥ योगादि कथनं नाम त्रयोदशोऽंशः ॥ ॥

श्रीगणेशाय नमः ॥ गुरुवन्द्यागुविष्णुगुरुदेवमहेश्वरगुरुदेवकपरं धनतन्मैश्वरीगुरुदेवप्र-

श्रीकुलारविमहारहस्यपत्र-२८

श्रीगणेशाय नमः ॥ तागयान्तमस्तुत्तरारविमहारहितमंदेवि सरस्वदिन्द्यामततो जयमु-
दीरयेत्तजयजयप्रहस्यसंखचक्रगदापञ्चागुरुदायस्यवाहनं सुमेकरिति वन्द्यातिशोभ

रह
१

श्रीहरीशायनमः॥ ॥ श्रीदेवुवाच॥ कुलेशो तुमिहामिपाडुकाभक्तिसुक्षणं॥ आचारमिति देवेश
वदमेकहृणानिधेः॥ १॥ श्रीईश्वर उवाच॥ शृणु देवि प्रवक्ष्यामि यन्मातृपरिप्लव सि॥ तस्य अवण
मात्रेण भक्तिराभु प्रजायते॥ २॥ वाग्भवामूलवत्तये सतार्थाः कवलिकृताः॥ एवं कुलार्णवे ज्ञानं पाड
काया प्रतिष्ठितं॥ ३॥ कोटिकोटिमहायनात् कोटिकोटिमहावनात्॥ कोटिकोटिमहायनात् परा
श्रीपाडुका स्मृतं॥ ४॥ कोटिमंत्रजपात् कोटिपुण्यातीर्थावगाहनात्॥ कोटिदेवार्चनादे विपराश्री
पाडुका स्मृताः॥ ५॥ महारोगमहोत्पाते महाडः खेमहाभये॥ महापदि महापापे स्मृतारक्षति पाडु
का॥ ६॥ डराचारे डरापापे डः संगे डः प्रतिगृहे॥ डराधारे च डर्तुं डो स्मृतारक्षति पाडुकाः॥ ७॥ ते
नाधितं श्रुतं ज्ञातः मिष्टं दत्तं च पूरितं॥ जिह्वा ये वर्तते यस्य सदा श्रीपाडुका प्रिये॥ ८॥ स हृष्टो
पाडुकां देवि यो वा जपति भक्तिः॥ स सर्वपापरहितः प्राप्नोति परमां गतिं॥ ९॥ भुविर्वाष्प भुवि

गुरुः
१

वीयोः भक्त्या स्मरति पाडुकां॥ अनायासेन धर्मार्थः काममोक्षौ लभेत्ततः॥ श्रीनाथ चरणं भोजं यस्या
दिशि विराजते॥ तस्यै दिशेन मस्तु र्याद्रूपा प्रतिदिनं प्रिये॥ न पाडुका परो मंत्रो न देवं श्रीगुरो प
रः॥ न हि शक्त्या परो मार्गे न पुणं कुलपूजना॥ १२॥ ध्यानमूलं गुरोर्मूर्तिपूजामूलं गुरोः पदं॥
मंत्रमूलं गुरोर्वाक्यमोक्षमूलं गुरोः कृपा॥ १३॥ गुरोर्मूला कृयाः सर्वाः लोके स्मिन्कुलनायिके
न स्मात्सेवो गुरुर्नित्यं सिद्ध्यर्थं भक्तिसंयुतैः॥ १४॥ तावदार्तिं भयतुः खं मोहश्चाभुभमा प
दः॥ यावन्नायाति शरणं श्रीगुरुं भक्तिवत्सलं॥ १५॥ तावद्भूमंतिसंसारं सर्वदुःखमलिम
साः॥ न भवंति गुरोर्भक्त्या यद्देवेशि विदेहि नः॥ १६॥ सर्वसिद्धिफलो ये ते मंत्रस्कंधोतिशो
भितः॥ गुरुप्रसादमूलो यं परतत्त्वमहादुमः॥ १७॥ यथा ददति संतुष्टं सन्नो वररो मतुः
तथा भक्त्या शनैः प्राप्तेर्गुरुं यत्नेन तोषयेत्॥ १८॥ यदा दद्यात्स्वशिष्याय आत्मानं दे शिक

क.म
२

त्यने॥ तदा मुक्तो भवेच्छोष्यो न ततोऽस्ति पुनर्भवः॥ १९॥ तावदाश्रयेच्छीष्य सुप्रसन्नो यदा भवेत्
गुरौ प्रसन्नो शिष्यास्य सद्यः पाशक्षयो भवेत्॥ २०॥ मनसापि न कांक्षते यत्कामाननुजीविनः॥
संपादयंतीता सर्वान् स्वामिनो भक्तवत्सलाः॥ २१॥ ब्रह्मा विष्णु महेशादिदेवता मुनियोगिनः
कुर्वन्त्यनुग्रहं तुष्टागुरौ तुष्टेन संशयः॥ २२॥ भक्त्या संतुष्ट गुरुणा सुपदिष्टः कृपातुनाः॥ कर्म
मुक्तो भवेच्छिष्यो भुक्तिमुक्तोऽसमाजनः॥ २३॥ शिष्येणापि न दायाद्यं यदा संतोषितो गुरुः॥
तस्माद्गुरुं प्रियं कुर्यात्स नो वाक्याय कर्मभिः॥ २४॥ यदि वा परितुष्टेन गुरुणा यत्र कुत्रचि
त्॥ मुक्तोऽसि तिसमादिष्टोऽपि मुक्तो ब्रजेत्प्रिये॥ २५॥ अथ वानिःष पंचेन धाम्ना केन दिशि
श्वरः॥ करोति गुरुवेयेनः पशुपाशविमोचनं॥ २६॥ न मे प्रिये श्वतुर्वेदीऽमद्रक्तः श्वप
चोपि वा॥ तस्मै देयं ततो ग्राह्यं स तु पूज्यो ह्यहं यथा॥ २७॥ विप्रोऽपि गुरुमुक्तोऽप्यभक्तो

गुरुः
२

न प्रशस्यते॥ मेच्छोऽपि गुरोर्हीनो वा भक्तिमान् शिष्य इच्छते॥ २८॥ गुरुभक्तिविहीनस्य तपो विद्याव्रतं कु
लं॥ सवस्येव दुर्लेशानि भूषणं लोक रंजकं॥ २९॥ गुरुः सद्भक्तिदहनदग्धा दुर्ज्ञातकल्मषः॥ श्वपचो
वापरैः पूज्यो न विद्वानपि नोऽस्ति कः॥ ३०॥ सः शिबो गुरुस्त्वैष भुक्तिमुक्तिप्रदो ममः॥ इति भक्त्या स
रेशस्तत्तस्य सिद्धिरदूरतः॥ ३१॥ यस्य शिष्यस्य वा भक्तिर्यथा देवेस्तथा गुरौ॥ तस्मै ते सकला ह्य
र्थाः प्रकाशंते कुलेश्वरि॥ ३२॥ नारायणो महादेव माता पित्रोश्च राजनि॥ यथा भक्तिर्भवेदेवित
था कार्याणि ते गुरौ॥ ३३॥ लक्ष्मी नारायणौ वाणिः धातारौ गिरिजा शिवौ॥ श्रीगुरुः गुरुपत्नि
च पितरा विनिश्चितयेत्॥ ३४॥ गुरुभक्त्या यथा देवि प्राप्यते सर्वसिद्धयः॥ यत्तदानतपस्तीर्णव
ताद्यैर्न तथा प्रिये॥ ३५॥ श्रीगुरौ निश्चला भक्तिः वर्द्धते ह्यथा यथा॥ तथा तथा स्य विज्ञानं वर्द्ध
ते कुलनाथिके॥ ३६॥ किंतीर्थाद्यैर्महायासैः किं ब्रूतेः काये शोषणेः॥ निर्व्याजि सेवा देवे शिभक्ति

कुम

३

येषां हि सद्गुरोः ॥ ३० ॥ कायकेशेन महता तपसा वापि यत्फलं ॥ एकपादगुरुभक्त्या तु न पाशो न च शो
षणः ॥ ३१ ॥ तत्फलं लभते देवि सुखेन गुरुसेवया ॥ भोगमोक्षार्थिनां वस्तु विष्णुशपदकोक्षि
णां ॥ ३२ ॥ भक्तिरेव गुरोर्देवि ताम्यः पथा इति श्रुतिः ॥ अथुभातिचकार्याणि महापातकजानि
च ॥ ४० ॥ भक्तिक्षेणे न दहतिः तुलारश्मिमानलः ॥ विश्वेशाय नमस्तस्मै सर्वसिद्धिप्रदायिने
४१ ॥ येन मद्धारुदृष्टं तोददत्तं विक्रितं फलं ॥ न योगो न तपो नार्चनं न क्रमोऽपि प्रणीयते ॥ ४२ ॥
अमायेकुलमार्गे स्मिन् भक्तिरेका विशिष्यते ॥ साक्षाद्गुरुमयो देवि सर्वसिद्धिभुवनान्तरे ॥ ४३ ॥
किमभक्तिमतां क्षत्रं मंत्रकेषां न सिध्यति ॥ गुरौ मनुष्यबुद्धिं च मंत्रे वा शरदुद्धिकां ॥ ४४ ॥ प्रति
मासु शिलाबुद्धिं कूर्वाणे न रक्तं व्रजेत् ॥ गुरुं मर्त्यं न बुध्येत यदि बुध्येत तत्स्य तत् ॥ ४५ ॥ कदा
चिन्न भवेत्सिद्धिं मंत्रैर्वा देवता चर्तुः ॥ श्रीगुरुं प्राकृतौ सादं यस्मरति वदन्ति च ॥ ४६ ॥ तेषां हि सु

गुरुः

३

कृतसर्वपातकं भवति प्रिये ॥ जन्महेतुर्हि पितरौः पूजनियौ प्रयत्नतः ॥ ४७ ॥ गुरुविशेषतः पूजो धर्मा
धर्मप्रदर्शकः ॥ गुरुः पिता गुरुर्माता गुरुर्देवं गुरुर्गतिं ॥ ४८ ॥ शिवे रुष्टे गुरुस्माताः गुरौ रुष्टे न क
श्चन ॥ गुरोर्हितं हि कर्तव्यं वाग्रनः कायकर्मभिः ॥ ४९ ॥ अहिताचरणे देवि विष्टाय जायते कृमिः
शरीरवित्तपाणां च श्रीगुरोर्वचयंति ये ॥ ५० ॥ कृमिकीटपतंगत्वं प्राप्नुवंति न संशयः ॥ गुरुत्यागा
द्भवेन्मृत्युं मंत्रत्यागाद्विदताः ॥ ५१ ॥ गुरुमंत्रपरित्यागाः दौरवं न रक्तं व्रजेत् ॥ गुर्वर्थधारयेद्देहं
तदर्थं धनवर्जयेत् ॥ ५२ ॥ निजप्राणान्परित्यक्ता गुरुकार्यं समाचरेत् ॥ गुरुं कृणु रूषं वाक्यमा
शिष्यचित्तयेत्प्रिये ॥ ५३ ॥ तेन संताडितो वापि प्रसाद इति संस्मरेत् ॥ भोग्यभोज्यानि वस्तूनि गुरु
वे सर्वमर्चयेत् ॥ ५४ ॥ तच्छेषमिति संचिंत्य चानुभूया कुलेश्वरि ॥ गुर्वयेन तपः कुर्यान्नोपवासादि
कं व्रते ॥ ५५ ॥ तीर्थयात्रां च नो कुर्यान्नस्त्रायादात्मभुञ्जये ॥ न नियोगं गुरोर्दद्यात्तन्मनुर्मदावभा

कु.म.
४

वयेत् ॥ ५६ ॥ ज्ञानं ध्यानं तथा दानं वस्तुनां कथयिष्ये ॥ न कुर्व्याद्गुरुभिः सार्द्धं शिष्यो भृष्टकदाचनः ॥ ५७ ॥
न कुर्व्यान्नास्तिकैर्वा दं संभाषणमईश्वरि ॥ विलोक्य दूरतो गच्छेन्नासितः सह ते क्वचित् ॥ ५८ ॥ गुरौ
संनिहिते यस्तु पूजयेदन्यमं विके ॥ स यांति नरकं घोरे सा पूजा विफला भवेत् ॥ ५९ ॥ शिष्यान्व व
हेद्गुरुं गुरुपादाब्जधारिणः ॥ तदा ज्ञया तु कर्तव्यमाज्ञारूपो गुरुः स्मृतः ॥ ६० ॥ मंत्रागमादि मन्यत्र
श्रुतं न समेति वेदयेत् ॥ गुर्वीक्षाया तद्गुरुपादनिष्ठं विवर्जयेत् ॥ ६१ ॥ स्वशास्त्रोक्तं गुरुः स्यात्तं न
वदेद्यस्य कस्यचित् ॥ यदि ब्रूयात्समयाच्चुतयेव न संशयः ॥ ६२ ॥ अद्वैतं भावयेन्नित्यं न द्वैतं गु
रुणा सह ॥ आत्मवत्सर्वभूतेभ्यो सितं कुर्व्यात्कुले श्वरि ॥ ६३ ॥ आत्मस्थानां गसद्भावैः शुश्रूषाया
अतुर्विधाः ॥ शुश्रूषया नुयादे विशिष्यः संतोषयेद्गुरुं ॥ ६४ ॥ पदे पदेश्वमेव स्य फलं प्राप्नोत्यसं
शयः ॥ शुश्रूषेण परो ये सुगुरुदेव महात्मानां ॥ ६५ ॥ केवलं गुरुशुश्रूषा तत्तुणाकारिणि प्रिये ॥

गुरुः
४

यद्यदात्महितं वस्तु तत्र द्वित्तमवंचयेत् ॥ ६६ ॥ गुरुदेवार्चको यस्तु न स्पृष्टुं न गण्यते ॥ भक्त्या विज्ञानुसा
रेण गुरुमुदिश्य यत्कृतं ॥ ६७ ॥ अत्ये महति वा गुणं तुल्यमाद्यदरिद्रयोः ॥ सर्वस्वमपि यो दद्याद्ग
रो भक्तिविवर्जितः ॥ ६८ ॥ शिष्यो न फलमाप्नोति भक्तिरिव हि कारिणः ॥ यस्मिंद्वये गुरोरस्ति स्पृह
तानुभवचततः ॥ ६९ ॥ अक्षयं यदि तां ह्या स्यादनुभूयात्तदा ज्ञया ॥ यस्तिलादंतदद्वैता गुरुस्त्वमुप
जीवति ॥ ७० ॥ मोहाद्भ्राता स पञ्चो न नरके च त्रिशपके ॥ अत्यल्पं हि गुरोर्द्वयमदत्तं स्त्रीकरोति प
७१ ॥ तिरश्चां यो निमापन्नकृयादेर्भक्ष्यते प्रिये ॥ गुरुद्वयमिलाधि च गुरुसिगमनोत्सुकः ॥ ७२ ॥
पतिनस्य मत्तं तस्य प्रायश्चित्तं न विद्यते ॥ आशाभंगो र्यहरणं गुरोरपि यवर्त्तनं ॥ ७३ ॥ गुरोर्दोहमि
दं प्रादुर्ग्यः कुर्व्यात्सनुपातकिः ॥ स्वद्वयं विनियोगं च ना निवेश्य गुरोश्चरेत् ॥ ७४ ॥ अनिवेश्य नुयात्
कुर्यात्समवेद्ब्रह्मघातकः ॥ गुरुस्थानं संप्रदायं तद्धर्मयो निवारयेत् ॥ ७५ ॥ गुरुभिः सवहिकार्ये

क.म.
५

दंशोवधश्च पातकी॥ गुरुको पातनाशो न्यो गुरु डोहांत पातकं॥ ७६॥ नमस्तिर्गुरु निंदायां गुर्वनिष्ठा
नचापदः॥ जीवेदपि प्रविष्टो वानरः पितविष्टो पिशा॥ ७७॥ मत्सुहृत्सगतो वा पिनापराधकरो गुरोः
यत्र श्रीगुरु निंदा स्यात्विधाय श्रवणे स्वके॥ ७८॥ सद्यस्तस्मादयको से दूरं नमः एह पाशथा॥ गुरु
नाम जपेत्पश्चात्पुनरो स्यात्पुनः क्रिया॥ ७९॥ गुरु मित्र सुहृदा स्यादा सा साक्षात् मानयेत्॥ न निन्दे
च न्यसमया वेदशास्त्रा गमादिकान्॥ ८०॥ गुरु श्रीः पाडका पूजा गुरु नाम नमस्तिर्जयः॥ गुर्वीजा कारणां
कृत्य भुञ्ज्या भाजनं गुरो॥ ८१॥ विविधैर्देशिका वा संशान्तिविज्ञोऽपि भक्तिः॥ यं जनं पाडका छत्रं चाम
रं गहनादिकं॥ ८२॥ तां वृत्तमूल्यं वेषमुत्तमप्रविशे नैः॥ पाडकामासनं वस्त्रं वाहनं छत्रं वा
मरे॥ ८३॥ दृष्ट्वा गुरोर्नमस्तु र्यो न्नात्मभोगाय कामयेत्॥ पादप्रक्षालनं स्नानं मभ्यंगदंतधावनं॥
८४॥ मूत्रं निष्ठीवनं शौरं शयनं स्त्रीनिषेवनं॥ वीरसंनं च डुर्बकं मात्सर्यं हास्य रोदने॥ ८५॥ केश

गुरुः
५

माचनमुल्लीषं कंचुकं नृणां तथा॥ पादप्रक्षारणं वादं कलहं डः स्वर्णप्रिये॥ ८६॥ अंगभंगं गंगावाशा
दिकारस्य च निधनं॥ घृतकुक्कुटमन्त्रादिमुद्राभिर्द्रियमं विरे॥ ८७॥ गुरुयोगीमहासिद्धिः पीठशे
त्रासमे पुच॥ नाचरेदाचरे त्मोहादेवताशपमाप्नुयात्॥ ८८॥ उपचारं विना तिष्ठे कुर्वयेनेह
याविशेत्॥ कृतं जलपुष्टेन त्वाः शनैर्गुर्वीजाया विशेत्॥ ८९॥ मुखवातलोका सेवेन तत्र डक्तं स
माचरेत्॥ गुरुत्तानुक्तः कार्येषु नापेक्षो कारयेत्प्रिये॥ ९०॥ सदसत्सं गुरुर्व्याततत्कार्यमवि
शंकया॥ निगृहे नु गृहे वापि गुरुः सर्वस्य कारणं॥ ९१॥ निर्गतो यः कुरुर्वक्त्रात्सर्वशास्त्रं न डच्य
ते॥ गुरुकार्ये स्वयं शक्तो नापरं पेषयेत्प्रिये॥ ९२॥ वज्ररूपपरे भजेः सहितोऽपि भक्तिमान्॥
गच्छति पृथ्वय नृजाय नृजप नृभुञ्ज्य नृपूजयेत्॥ ९३॥ गुर्वीजा मेव कुर्वीत न जनेनांतरात्मना॥ अ
भिमानो न कर्तव्यजातिविधाधनादिभिः॥ ९४॥ दासवन्निवसेन्नित्यं शिष्यः श्रीगुरुसन्निधौ॥ छा

कु.म
६

यीभूतोपरित्यागीविनीतस्त्वतिभक्तिमान्॥२५॥देविगृध्रासनेतिष्ठेद्गुरुः कार्यममत्सुकः॥गुरुपा
र्श्वगतोनशोप्रसन्नवदनोवदेत्॥२६॥सामान्यतोनिषिद्धं चेत्तद्गुरो यदि सन्निधौ॥स्वकार्यमन्यका
र्यं वा शिष्यः श्रीगुरुतत्त्ववित्॥२७॥आचारे यदि मूढात्मा दोषकोटिगुणं भवेत्॥आनादृत्यं गु
रोर्वाक्यं शृणुयाद्यः पराश्रुत्वा॥२८॥अहितं वाहितं वापि रो रवं न रक्तं वजेत्॥यत्पापं समवाप्नोति
गुर्वयेन जभाषणात्॥२९॥गोत्रास्त्रणवधकृतानतस्यापमवाप्नुयात्॥स्थानान्तरगतो चाथ य
सने विषमे स्थितः॥३०॥श्रीगुरुं न त्यजेत्स्वापी न दादित्यो बुजे स्थिये॥अधस्तिष्ठेद्गुरो र्स्वर्ह
न तिष्ठेत्त कदाचनः॥३१॥न गच्छेद्गुप्तस्तस्य न तिष्ठेत्पिते गुरौ॥शक्तिछायां गुरुछायां देव
छाया न लंघयेत्॥३२॥श्वेच्छायां तेषु नो कुर्यात्तत्स्वयेद्गुरु सन्निधौ॥भाषणं पठनं गानं भोज
नं शयनादिकं॥३३॥अनादिष्टो न कुर्वीत न चावदनं पूर्वकं॥ब्रह्महत्याशतं कुर्यात्कुर्वीतानं प्रति

गुरुः
६

पालयेत्॥३४॥विनागुर्वीजयाशिष्यो निश्चसेनेति साशनात्॥सर्वं गुर्वीजया कुर्यात्नालिंगं तस्मिन् यं पि
ये॥३५॥भक्त्या प्रणम्य चोतिष्ठेत्तत्कृतं जलितुः प्रिये॥पश्चात्पादेन निर्गच्छेन्नमस्कृत्य गुरो र्गृहात्
र्ह॥सकासनेनोपविश्य द्गुरुणा तत्समैः सह॥न विशेदासने देवि देवता गुरु सन्निधौ॥३६॥गुरो
सिंहासनं देयं ज्येष्ठाना मुत्तमासनं॥देशपासनं कनिष्ठाना मितरेषां समासनं॥३७॥जातिविश्रा
धनाद्यो वा इरे दृष्टा गुरुं मुदाः॥दण्डप्रणमं कृत्यैकं त्रिः पादक्षिणमाचरेत्॥३८॥ततस्त्रीषद्
द्यादशं वा ज्येष्ठादिष्वेकमेव वा॥गुरुस्तद्गुरुयोगे तु वंदे तत्तद्गुरु प्रिये॥३९॥ततो नने गुरुं शोषि
गुर्वीजानं निवारयेत्॥प्रगुरोः शंनिधौ शिष्यः स्वगुरुं मनसानमेत्॥४०॥गुरुबुद्ध्या न मे स
र्वं दैवतं तत्तत्तत्तमेव च॥प्रणमं देवबुद्ध्या तु प्रतिमालोहमन्मयी॥४१॥गुरोः प्रणमत्रितयं ज्ये
ष्ठानामेकमेव च॥प्रजानामंजलिस्तद्वदन्येषां वाक्यवदेन॥४२॥देवान् गुरुं न कुलाचार्यान्

कु.म
७

ज्ञानवृद्धात्तपोधनात्॥विद्याधिकास्वकर्मस्थानूपणमेतकुलनायिके॥ १४॥स्त्रीद्विष्टं गुरुसंप्रवपाखंडं
पतितं शठं॥विकर्मिणं कृतघ्नं चनाश्रमस्थं च नोनमेत॥ १५॥अभिवेशगुरोर्भुक्तेयस्त्वकग्रामसंस्थि
तः॥तेन भुक्तं भवेधं स्यात् मनोजायत श्रूकरः॥ १६॥सकशमस्थितः शिष्यस्त्रिसंध्यं प्रणमेदुहं॥
कोशमात्रस्थितो भक्त्या गुरुप्रतिदिनं नमेत॥ १७॥अर्द्धयोजनतः शिष्यः प्रणमेत्यंजपर्वसु॥सकयो
जनमारभ्य योजनद्वादशावधि॥ १८॥दूरदेशे स्थितं शिष्यो भक्त्या तत्संनिधिं गतः॥तत्र योजनसंख्या
तमाशेषु प्रणमेदुहं॥ १९॥अतिदूरे स्थितं शिष्यो यदि छास्यात्तदा बुजेत॥रिक्तहस्तो न पश्यं तर
जानां देवतां गुरुं॥ २०॥फलपुष्पं पदार्थो दीन्यथा शक्तिं समर्पयेत्॥सर्वं यो नाचरं देविबुद्धराक्ष
सतां बुजेत्॥ २१॥गुरुशक्तिश्च तत्सुब्रोज्येष्टो धाता गुरोः समः॥आत्मवच्चकनीयां सः पुत्रवकुलपा
लिका॥ २२॥कुलाचार्यस्य देवेशिः गुरुज्येष्ठकनिष्ठयोः॥गुरुकल्पस्य कुर्वीत प्रणमं स्वगुरु

गुरुः
७

र्यथा॥ २३॥वाक्येष्टश्चक्रमज्येष्टकुलज्येष्ठात्तृतीयकः॥गुरुचतुष्टयं देविइति ज्येष्ठचतुष्टयं॥ २४
यावज्येष्ठस्याभिवादेन किमुष्टगयोगतः॥गुरोश्चकुलहृदस्य वंदनानि विधानतः॥ २५॥पितृमात्रादिस
र्वेषु पूज्यं कोटिषु बंधुषु॥असुस्थानप्रमाणशैः रसकोट्येव भाकूनहि॥ २६॥यदात्वाचार्यरूपेण
चात्मानं संप्रकाशयेत्॥असुस्थानप्रमाणशैः दोषभाकू स भवेत्तदा॥ २७॥यदिभूत्वा पशुभ्यश्च प्रण
मंयः करिष्यति॥समहापभुरितुक्तो देवताशापमाप्नुयात्॥ २८॥यो गुरुस्थानं कंजोपः पाडकापरिसं
ख्यया॥गुरुवत्सतु मंत्यो नात्र कार्यविचारणतः॥ २९॥इति ते कथितं किंचित्पाडकाचारलक्ष
णं॥समासेन कुलेशानि किंभूयश्चोतुमिच्छसि॥ ३०॥ ॥इति श्रीकुलार्णवे महारहस्ये पाडका
दिकथनं नाम द्वादशोऽध्यायः॥ १२॥ ॥श्रीदेवुवाच॥कुलेशश्चोतुमिच्छामि कुरुण मे तवादिने
उत्तरासमेदं देवेश दयपात्रादिसंगमं॥ १॥कल्पदासनकालश्च श्रीचक्रस्थितिमेव च॥चेष्टाकौ

कुम
८

लिकशक्तीनां वद मे परमेश्वरः ॥ २ ॥ श्री ईश्वर उवाच ॥ ॥ शृणु देवि प्रवक्ष्यामि यन्मातृपरिपुष्टि
तस्य श्रवणमात्रेण जायते दिव्य भावना ॥ ३ ॥ आरंभस्तस्मात्तु यौवनः प्रोक्तमेव च ॥ तदंतश्चो न
मनाश्चैवावस्थो ह्यासस्तु सप्तमः ॥ ४ ॥ तत्त्वत्रयं स्यादा रंभः कथितः कुलनायिके ॥ कथितस्तस्मात्
ह्यासस्तस्मात्सुखमं विके ॥ ५ ॥ यौवनमनसासस्य गुह्यासः कथितः प्रिये ॥ सुचलं दृष्ट्वा नो वा
चां प्रोक्त इत्यविधीयते ॥ ६ ॥ पतनो ह्यपनं चैव प्रोक्त इति कथ्यते ॥ यनसो विलयं यावदुन्मनीति
निगद्यते ॥ ७ ॥ समुह्यास परे चक्रे यदि ह्येतात्र मेलनं ॥ यदि ह्येतैरुणा चारैर्मंत्रैरदैवतैः ॥ ८ ॥ प
थकैः समयधृष्टैर्न कुर्वाण्युद्यमसंज्ञति ॥ अभिर्ज्ञानमपानैश्च पुपंचवतधारिभिः ॥ ९ ॥ पशुभिः शुद्धक
र्मस्यैर्न कुर्वाण्युद्यमसंज्ञति ॥ स्त्रीवैष्टैर्गुरुशक्तैश्च भक्तिहीनैर्दुर्गात्मभिः ॥ १० ॥ कुलोपदेशहीनैश्च
न कुर्वाण्युद्यमसंज्ञति ॥ पदवाक्यप्रमाणान् क्रतुस्वात्पर्यवेदिनः ॥ ११ ॥ कुलधर्मानभिज्ञाश्च तत्सं

गुरुः
८

गंवर्जयेत्प्रिये ॥ सत्कुले च प्रसूता वाः वृद्धास्वाचारवर्जिनः ॥ १२ ॥ तत्पूजाः विमुखाः सुश्रुतसंगंवर्जये
त्प्रिये ॥ स्त्रीपुत्रमित्रबंधूनां स्निग्धानां मपि पार्वति ॥ १३ ॥ कुलाचारानभिज्ञानां संगतिवर्जयेत्प्रिये
अदृष्टपुरुषाणां च देशांतरनिवाशिनां ॥ १४ ॥ विना संकेतयोगेन न कुर्वाण्युद्यमसंज्ञति ॥ एकपात्रं न
कुर्वीत यदि साक्षात्कुले श्वरः ॥ १५ ॥ मंत्रापरं श्रुत्वा यांति विद्याश्चैव पदे पदे ॥ स्वपात्रं स्थितहे भू
चनदशाद्वैरवाय च ॥ १६ ॥ यदि दशात्कुले शा निदेवता शापमाप्नुयात् ॥ आसनं भोजनं पात्रमस्व
रं शयनादिकं ॥ १७ ॥ अनभिज्ञैर्न हे श्वशंकं नैव कारयेत् ॥ ओतो भेदेन वा कुर्वाण्युद्यमसंज्ञति कौः पात्र
मेलनं ॥ १८ ॥ पूर्वादक्षिणयोरैक्यमुदकाश्चिमयोस्तथा ॥ तस्मिन् रुमार्चनः परैर्वीरैः स्वसदृशैर
पि ॥ १९ ॥ कामिनीभिश्चतुः कुर्वाण्युद्यमसंज्ञति ॥ योगीभिर्योगिनीभिश्च प्रदत्तं पूर्णपात्र
कं ॥ २० ॥ स्वमात्रिणा उका मूलमंत्रजपं पिवेत्प्रिये ॥ क्वचिद्विद्वत्तया वा प्रमणिपात्रं तु भक्ति

कुम्भ

२१ ॥ आदाय पूर्ववज्रप्रापिवेदेविगुरुं स्मरेत् ॥ गुरुशक्तिमुत्तानां च गुरु --- ज्येष्ठयोः ॥ २२ ॥ स्वजे
ष्टुत्वापि चोद्धिष्टे रवादेतामस्य पार्वति ॥ ज्येष्ठैकत्रियसे योजन पुनराह यत्नतः ॥ २३ ॥ शक्त्युद्धि
ष्टुपिवेत्तं शंवीरोद्धिष्टं तु चर्वणं ॥ आत्मोद्धिष्टं न दातव्यं परकोयं न भक्षयेत् ॥ २४ ॥ उद्धिष्टं भक्ष
येत् स्त्रीणां नाभ्यो नोद्धिष्टं मर्षयेत् ॥ चक्रमध्ये तु देवेशिनामथाः पतनं भवेत् ॥ २५ ॥ कलिष्टानां
स्वशिष्याणां दद्यात् सोद्धिष्टं विके ॥ दद्यात्स्त्रेहेन योन्यभ्यः स भवेदापदापदं ॥ २६ ॥ असमोद्धि
ष्टुपात्रं तु यो वारिहातिस्तु धीः ॥ स्नेहालोभाद्गयादापि देवता सापमाप्नुयात् ॥ २७ ॥ प्रौढोत्तसे
कुलेशानि कुर्वाद्धूलो विसर्जनं ॥ पूजागृहाद्वहिः कुर्वात्रिको सो भूगृहं तरे ॥ २८ ॥ न कुर्वाचक्रमः
ध्येतुनिष्ठं न वनादिकं ॥ अतिहास्यां न कुर्वति योगिनी वीरसंगमे ॥ २९ ॥ गुरुपात्रं समादाय द
द्यात्तु सुतं करो ॥ परिधिं चैतामयिका निमंशां तितवं पठेत् ॥ ३० ॥ गंधपुष्पाक्षतैः पूज्यं ध्यायेत्

गुरुः

द्धिष्टुमैरवं ॥ गदात्रिभुलंडमं पात्रहस्तं त्रिलोचनं ॥ ३१ ॥ कृष्णभंभैरुवं ध्यायेत् सर्वविघ्ननिवारणं ॥ ता
त्रयं समुच्चार्य पश्चाद्धिष्टुमैरवं ॥ ३२ ॥ सहियुग्मं वलियं हंसुगं ऊं फट् दिवांतकः ॥ बभ्रुवासनमं
त्रस्य घाविंशतिमिरुक्षरैः ॥ ३३ ॥ शान्तिस्तवं पठेत्पश्चात्तर्प्य तव त्रिंशुभिः ॥ सैजपंतिदेव्या हरपा
दपंकजं ॥ प्रसन्नवामासुतमोक्षदायकं ॥ ३४ ॥ अनंतसिद्धांतमतिप्रबोधकं नमामि वाष्पाकं यो
गिनीगणं ॥ योगिनीचक्रमध्ये स्थं मातृमण्डलवेष्टितं ॥ नमामि शिरसानाथं भैरवं भैरवीप्रिये
३५ ॥ अनादिघोरसंसारधांतविध्वंसकारिणे ॥ नमस्त्रीनाथविधायः कुलौषधविधारिणे ॥ ३६ ॥
आपदादरितं रोगासमयादारलंघनात् ॥ ये सर्वे ते व्यपोहंतु दिव्यचक्रस्य मेलनात् ॥ ३७ ॥ आसुरारो
गपमैश्वर्यकीर्तितामसुरवंजयेत् ॥ कानिर्मनोरथश्चासुपांतु सर्वाश्च देवता ॥ ३८ ॥ संपूजकानां प्रति
पालकानां यतीदयोगीदतपोधनानां ॥ देशस्य गृहस्य कुलस्य राहां करोतु शान्तिं भगवान्भुजेन ॥

कु.म
१०

३२॥ नंदंतु साधका सर्वे विनश्यंतु विदूषकाः॥ अवस्था शांभवी मे सुप्रसन्नो सुगुरुः सदा॥ ४०॥ नंदं
तु साधककुलान्वयदर्शकार्यस्य साधनाख्यचतुर्हस्तमहान्वयाय॥ नंदंतु सर्वकुलकौरलताः परा
र्य्य अन्ये विशेषपदभेदकशांभवाये॥ ४१॥ नंदंतु सिद्धगुरुवस्तदनक्रमोद्यायेष्टानुज्ञासमयि
नोवदुकाः कुमार्य्य॥ षष्ठोगिनीप्रवरवीरकुलैः प्रसूतानंदंतुभूमिपतिगोविजसाधुलोकां॥ ४२॥
नंदंतु नीतिनिपुणनिखद्यनिष्ठानिर्मत्सरा निरूपमानिरूपद्रवाश्च॥ निसं निजं नरताकुलयो
गरता शांताश्च शांतमनसो हृतसोकशंकाः॥ नंदंतु योगनिरताकुलयोगयुक्ता आचार्य्यसामयिक
साधकपुत्रकाश्च॥ ४३॥ गावो विना युवतयः पतयः कुमार्य्यैः धर्मैर्भवंतु निरताः गुरुभक्तिपुक्ताः॥
नंदंतु साधककुलापणिमाश्रयिष्ठाः शापापतंतु समयद्विवियोगिनीनां॥ ४४॥ साक्षात्स्ववीर्य्य
रतुकापिममार्थवस्था यस्यां गुरोश्चरणपंकजमेवलभ्यं॥ याशुक्रकमनमिकावसतयो नाडिषु या

गुरुः
१०

से स्थितायाः कायांगतरो मरूपनिलयाः यासे स्थिताधातुषु॥ ४५॥ उक्ता सोस्मि मरुतरंगनिलया नि
ष्वासवासाधयाः स्तादेवोरिपुपक्षमक्षणपरस्त्वपंतुकोलार्चिता॥ ४६॥ यद्येषां भैरवीशक्तिर्यदिभै
रवशासतां॥ यद्येषां धर्मनिरताः नश्यंतु शिवदूषकाः॥ ४७॥ यासां मायाप्रभावेन सुस्थितभुवनत्रयं॥
नमस्ताभ्यः समस्ताभ्यो दिव्यं चक्रार्चने कृते॥ ४८॥ यादेव कुलसंभवाः क्षितिगता यादेव तासो यगा
यानिसंपथितः प्रभाश्चि विगताः यामातराश्चाश्रयाः॥ याव्यो मातृमण्डलामृतमयायाः सर्वगास
र्वदा॥ तां सर्वाः कुलमार्गपालनपराः शांतिप्रयच्छंतु मे॥ ४९॥ दुर्द्ध्वस्त्राण्डकेवादि विगगणतलेभ्य
तलेनिकृतेवापातालेवानलेवासलिलपवनयोऽर्प्यत्र कुत्र स्थितावा॥ श्रेत्रेपीठेपपीठादिषु च
कृतपदाक्षुपदीपादिमांसैः प्रीतादेव्यः सदानकृतवतिविधिना पातुवीरेंद्रवंशा॥ ५०॥ ब्रह्मा
श्रीशेखरगुरुवदुकगणभैरवाः श्रेत्रपालाः वेतालादित्यसुदग्रहवसुमुनयः सिद्धयोग्यका
शाः॥ कृतागंधर्वविद्याधरः कृषिपतिरः किन्नरगण्यशनागा योगीशाश्चोरणा किं पुरुषमुनिपुरा

कु.म
११

अक्रगाः पांतु सर्वे ॥ ५१ ॥ देहस्थारिव स देवता गज मुराक्षेत्राधिपामैरवा यो गिनो वदुकाश्च यक्षपि
तरो भूताः पिशाचा ग्रहा ॥ अन्ये स्वे चर भूय रणि शि च रावेता लकाश्चे दकाः स्रपाः सुः कुल पुत्र कस्य वि
पतः पानं सदी पंच हः ॥ ५२ ॥ सत्यं चे गुरु वाक्य देव पितरो वे द गमो यो गिनी मंत्रे चेत रि देवता यदि
भवे द्दे वा प्रमाणं हि चे द् ॥ शक्ते यं यदि दर्शनं भवति चे दा ज्ञा पमो घा श्रि चे त्सत्यं वा पि च को लिका
श्च यदि चे त्सामे जयः सर्वदा ॥ ५३ ॥ पितं तु पितरः सर्वा पितं तु कुल शत्रु मा ॥ पितं तु भै रवाः सर्व
मम दे हे य व स्थिताः ॥ ५४ ॥ तप्यं तु मातः सर्वाः समुद्राः स गणाधिपा यो गिन्यश्चे त्रपालाश्च
मम दे हे य व स्थिताः ॥ ५५ ॥ शिवा दो व निष र्यं तं व सा दि सं व सं युतं ॥ काला ग्या दि शि वा तं व ज
गद्य जे न तप्य नु ॥ ५६ ॥ पटिते भ्यर्चना पात्रं समुद्रा स्पर्शु रूः पिये ॥ ततो दद्यात्सु शिष्या य प्र
शा दं कुल नायिके ॥ ५७ ॥ स्वाभिष्ट चेष्ट चरणं प्रौढांतः परिकी र्त्तितं ॥ प्रौढांतो द्वा स को दे वि
मुदिते यो गि मण्डले ॥ ५८ ॥ यो गिनी मंडले चै व चक्रमण्ड ल उच्यते ॥ तदा रूढे पु वी रे सु का र्थ

गुरुः
११

कार्यं न विंदति ॥ ५९ ॥ इहै व शास्त्र संपन्निरित्या ज्ञा परमेश्वरि ॥ तत्र यद्यत्कृतं कर्म भुभं वा यदि वा
भुभं ॥ ६० ॥ तत्सर्वं देवता प्रीत्यै जायते सुर सुंदरि ॥ जल्यो जपः फलं तं दी स मा धिर भिधी यते ॥ ६१ ॥
विक्रिया पूजनं दे वि छु र्दितं मे र वो व लिः ॥ मुक्तिः स्या छुक्ति सं योगः स्तोत्रं तत्काल भाषितं ॥ ६२ ॥
न्या सो व य व सं स्पर्शे भोजनं हवनं क्रियाः ॥ विश्रुतं ध्यान मी शानी स सवं वन्दनं भवेत् ॥ ६३ ॥
तज्ज्ञा से कृताना ना चेष्टा सा च शक्तिया ॥ कार्या कार्य विचारं तु यः करोति स पातकि ॥ ६४ ॥
स तच्चक्र गता वी रा विज्ञेया पर योगिन ॥ येना पुवंति मनुजाः साक्षा द्भै रव रूपतां ॥ ६५ ॥ सं मो
य को पशमनं पतनो द्धार वर्त्तनं ॥ वेणु वी णा दि वा शं च कवि तार च ना दि कं ॥ ६६ ॥ रोदनं भाषणं
पातः समुत्थानं विजृंभणं ॥ गमनं विक्रिया दे वि योग इत्यभिधी यते ॥ ६७ ॥ चक्रे स्थि यो गिनी वी
रा यो गिनो मदमंथराः ॥ समाचारं तु दे वे शि ययो ज्ञा सं स नो गतं ॥ ६८ ॥ शनै र्छंति पार्श्व स्थाना

कु.म
१२

विस्मयात्मविचक्षितं॥ निधायेवदतोपात्रं निर्विण्ण निविसंतिच॥ ६२॥ सत्तास्वपुरुषं मत्वा कांता
मन्यवत्वंते॥ सत्तैवपुरुषश्चापि प्रोक्तोऽत्रासंयुतः॥ ७०॥ पुरुषपुरुषं मोहादालिङ्गयंग
णांगनाः॥ पछंति स्वपतिं मूढाः कस्त्वं काहमिकां बुके॥ ७१॥ किं कार्यं वयमायातौ किमर्थं मिह
संस्थितौ॥ उद्यानं किमिदं हन्तः गृहं किं वा गणं किमु॥ ७२॥ मुखे संपूर्य्य मदिरा पाययंति स्त्रि
यः प्रियान्॥ उपदेशं मुखे शिष्यानि शिष्यंति प्रियानने॥ ७३॥ गृहीयन्मोषपात्राणि व्यंजनानि
चशां भवि॥ धत्वा शिरसि न्यमंति मदभांशं नियो गिनः॥ ७४॥ अज्ञातकरतालांत मस्य शरणीतकं
पुसवत्तयदवीनां शंनसंती कुलशक्तयः॥ ७५॥ योजितो मदमंताश्च पतंति प्रमदोरसि॥ मदाकुलाश्च
योजिन्यपतंति पुरुषोपरि॥ ७६॥ मनोरथं सुसंपूर्णं कुर्वंति च परस्परं॥ इत्यादिविविधावेष्टाः कु
र्वंति कुलनायिके॥ ७७॥ विक्रितं मनसोहीताः यदोत्तासप्रवर्त्तते॥ न दातु देवताभावं भजंते योगि

गुरुः
१२

पुंगवैः॥ ७८॥ कौलिकाभैरवीवेशान् योवातिदतिमूढवीः॥ ननाशयं त्यसं देहो योगिन्यः कुलनायिके
॥ ७९॥ न निंदे न हस्यन्वापि चक्रे मधुमदाकुलान्॥ सतश्चक्रगतां वार्त्ताविहिर्नैव प्रकाशयेत्॥ ८०॥
तेभ्यो द्राहं न कुर्वीत नाहितं च समाचरेत्॥ भक्त्या संरक्षयेतावै गोपयेच्च प्रयत्नतः॥ ८१॥ चक्रे मदा
कुलादृष्टा चिंतये देवताधिया॥ मोदते वदते भक्त्या सगच्छे योगिनीपदं॥ ८२॥ पश्यदेव विधं चक्रं यो
भक्ता कौलिका प्रिये॥ वतती र्थतपोदानयज्ञकोटिफलं लभेत्॥ ८३॥ उन्नतो पतनो स्थानमूर्च्छां
च मुकुर्मुकुः॥ उन्ननाथे तु उन्नासेष्वेवीर्यमभिविभेत्॥ ८४॥ चिरं संनिदधाते तु यौ चिदर्णपराश
रौ॥ परब्रह्मानि संध्यानाकाशिनौ कुलनायिके॥ ८५॥ देहं द्विपारणं मनसश्चानवस्थानि गच्छते॥
अनवस्थाविधाने स्मिन्नुन्नासे सप्तमे प्रिय॥ ८६॥ परामंत्रस्वरूपो सौ जायते मूर्च्छनाभरः॥ मूर्च्छ
नासन्निकर्षी सिंमूलं भुक्ते परं विडुः॥ ८७॥ अंतर्लक्ष्मी वहिर्दृष्टिर्निर्मेषां नोषवर्जिता॥ सखां

कु.म
१३

शोभवी मुंदा सर्वतंत्रेषु गोपिताः ॥ ८८ ॥ सखां तुरवे चरी मुंदा शिवस्य समदायिनी ॥ सर्वे तीर्णं सदा सं
तासां मरुत्तमं च मत्कृतं ॥ ८९ ॥ अनेनोच्चा सिनो चारः शिवस्य वन संशयः ॥ न किंचिदपि जायते स्वात्मा
ध्यान परायणं ॥ ९० ॥ न दायत्पुं संसौख्यं मनो वा चामगोचरं ॥ स्वयमेवा तु भवति शर्करा सीर पा
नवत् ॥ ९१ ॥ ईदृशं तादृशं सौख्यं मिति वक्तुं न सक्यते ॥ दृश्यते तुलकाद्यै र्धनं बुद्ध्या ध्यान मुच्यते
॥ ९२ ॥ यत्सुखं विद्यते ध्यानै देहा वै सः करुणं ॥ कथितं नैव शक्नोति प्रबुद्ध सु समाहितः ॥ ९३ ॥ बुद्ध्या
ध्यान रतानंद परा सु कृति नो नराः ॥ क्षेपोऽप्यवतहीतस्मिन् शोचं त्यहसिता इव ॥ ९४ ॥ सप्तमोऽत्रास्य
युक्तानां त्वद्भक्तानां महात्मनां ॥ अष्टौ त्रिकाल ज्ञानोत्था प्रत्ययाश्च कुले श्वरि ॥ ९५ ॥ अष्टौ वस्थाः
श्च कं पायाद्या जायते नात्र संशयः ॥ वज्रनात्र किमुक्ते न ह्यणिमाद्य वृत्तिरूपे ॥ ९६ ॥ प्रतिहार प
दं जाप्ता सेवते मदि रं चिदं ॥ ये गुणं परमे सस्य पंचतत्त्वतनो भुजाः ॥ ९७ ॥ ते गुणकुल तत्त्वज्ञे तत्त्व

गुरुः
१३

ज्ञान समाहृताः ॥ आरंभस्तद्व्यापि यौवनं प्रौढं च ॥ ९८ ॥ तदंतो ज्ञाति त्पुरुः शोभनाः स्वप्रउ
च्यते ॥ अतवस्था सुषुप्तिस्थाः दवस्था त्रय संयुता ॥ ९९ ॥ सप्तोच्चासाश्च ये विनि समुक्तः सचको लि
कः ॥ प्रवृत्ते भैरवी चक्रे सर्ववर्णा विजातयः ॥ १०० ॥ निवृत्ते भैरवी चक्रे सर्ववर्णाः पृथक् पृथक्
स्त्रियोऽथ पुरुषः ॥ धातुः श्वाणालो वा द्विजोत्तमा ॥ १०१ ॥ चक्रमध्ये न मे दोस्ति सर्वदेवः समा स्मृता
॥ नगरा निर्गता देवु गंगां प्रस्यय भैकतां ॥ १०२ ॥ याति श्रीचक्रमध्ये पि चैकत्वं मानवा स्मृताः ॥
क्षीरेण सहितं त्वयं क्षीरमेव यथा भवेत् ॥ १०३ ॥ तथा श्रीचक्रमध्ये पि जाति भेदो न विद्यते ॥ स्व
र्गादि पुण्यलोकेषु देवा दन्यथा न हि ॥ १०४ ॥ तथैव चक्रमध्ये पि मानवाः सर्वदेवता ॥ जाति भेदो
न चक्रे स्ति सर्वशिव समा स्मृता ॥ १०५ ॥ वदे पि स्थित मेवं हि सर्वत्र तेति चाबुदीह ॥ वज्रनात्र कि
मुक्ते न चक्रमध्ये कुले श्वरि ॥ १०६ ॥ मउपाः पुरुषाः सर्वे त्वदूपाः प्रमदा प्रिये ॥ चक्रमध्ये चम

कु.म.
१४

जन्माजातिभेदं करोति यः ॥ ७ ॥ तं भक्षयेत्ति व योगिना स्वस्वस्ये कुलनाथिके ॥ स्त्रीणां मम्यतमं
स्थानं पुंसां मम्यतमं मथक ॥ ८ ॥ अथवा मिथुनं कृत्वा क्रमात्समुपवेशयेत् ॥ पुंसां कारेण वा
सम्यक् चक्राकारेण वा प्रिये ॥ ९ ॥ शिवशक्तिं धिया सर्वानुचक्रमध्ये समर्चयेत् ॥ अविभ
क्तो यथा वा चालस्मीनारायणे प्रिये ॥ १० ॥ यथा पाणी सतानंदौ तथा वीरसशक्तिक ॥ मद्य
जं भस्मसैश्वमां सभारशतैरपि ॥ ११ ॥ ननु व्यामिव रारोहे भगतिंगां मृतं निताः ॥ न च क्रो
न पश्चां कं न वजां कं मिदं जगत् ॥ १२ ॥ लिंगां कंच भगां कंच तस्मात् शक्ति शिवात्मकं ॥ शिवशक्त्या
सुसंयोगो यस्मिं काले प्रजायते ॥ १३ ॥ सा संध्या कुलनिष्ठानां समाधिः स विधीयते ॥ कामु
को न स्त्रियं गच्छेद निष्ठं ति मदीक्षितां ॥ १४ ॥ सद्यः संस्कारश्रुदां विहितत्वाद्भुजते स्त्रियं ॥ इति
तत्त्वत्रयोऽत्रासद्यानभेदो दिव्यो दितं ॥ १५ ॥ समासेन कुलेशानि किंभूयः श्रोतुमिच्छसि ॥ १६ ॥

ग.र.
१४

इति श्रीकुलार्णवे महाहस्ये तत्त्वत्रयादिकथनं नामाष्टमोऽत्रासः ॥ ८ ॥ ॥ श्रीदेसुवाच ॥ कुलेशश्रोतुमि
च्छामि योगं योगीश्वरक्षरां ॥ कुलभक्त्या च न फलं वदमे कुरुण निवे ॥ १ ॥ ईश्वर उवाच ॥ ॥ भू
राष्ट्रे विप्रवक्ष्यामि यन्मातृ परिपुच्छसि ॥ तस्य श्रवणमात्रेण योगः साक्षात्प्रकाशते ॥ २ ॥ ध्यानं
तु द्विविधं श्रीकृष्णलसं विभेदतः ॥ साकारं स्थूलमित्युक्तं निराकारं तु सूक्ष्मकं ॥ ३ ॥ स्थै
र्याथं मनसः केचित्स्थूलध्यानं प्रकुर्वते ॥ स्थूलं चेन्निश्चलं चेत्तौ भवेत्सूक्ष्मेऽपि संस्थितं ॥ ४ ॥
कारपादीदराभ्यादिरहितं परमेश्वरं ॥ सर्वतेजोमयं ध्यायेत्तच्चिदानंदलक्षणं ॥ ५ ॥ नोदेति नास्त
मध्येति न वृद्धिं याति न क्षयं ॥ स्वयं विभात्यध्यानानि भासयेत्साधनं विना ॥ ६ ॥ अनस्तमितभा
रूपं सत्तामात्रमगोचरं ॥ वचसा माघसंवेशं ध्यानं ब्रह्मसंज्ञकं ॥ ७ ॥ प्रणस्तवा सुसंचारपाषा
ण इव निश्चलः ॥ परजीवैकतत्त्वज्ञो योगी योगविदुच्यते ॥ ८ ॥ पदार्थमात्रं निर्मासंस्तिमिदाद

कु.म
१५

धिवस्थितं॥ रूपश्रुत्यं यथा ध्यानं तसमाधिर्विधीयते॥ १॥ न किंचिच्चिंतनादेव स्वयंतत्वं प्रकाशते॥ स्वयं
प्रकाशितं तत्वं तत्क्षणतन्मयो भवेत्॥ १०॥ स्वप्नजाग्रदवस्थायां सुप्तवशो वनिष्ठते॥ निःस्वा सो ह्यसर
हितनिश्चितं मुक्तस्य वसः॥ ११॥ त्रिष्यंदकरनग्रामः स्वात्मलीनमनो निलः॥ यथास्ते मृतवत्साक्षाज्जी
वन्मुक्तो स उच्यते॥ १२॥ नष्टगुणो न च गोति न त्रायति न पश्यति॥ न जानाति सुखं दुःखं न संकल्पयते
मनः॥ १३॥ न चाभिमान्यते किंचिन्न बुध्यति च काष्ठवत्॥ एवं शिवे वितीनात्मा समाधिस्थ इहोच्यते॥
१४॥ यथा जलं जले क्षिप्तं शीरे शीरं घटते घटं॥ अविशेषो भवेत्तच्च जीवात्मा परमात्मनि॥ १५॥ य
था ध्यानस्य सामार्थ्यात् कीदृको भ्रमरायते॥ तथा समाधिसामर्ण्यात् भूतो भवेन्नरः॥ १६॥ शी
रोऽग्रं घटं यद्वत्तत्र क्षिप्तं न पूर्ववत्॥ पृथक् कृतो गुणो भ्यासावात्मा तद्वदिहादिच॥ १७॥ यथा
गात्रं धकारस्यो न किंचिदिह पश्यति॥ अनमस्कृतथा योगी प्रपंचं वैव पश्यति॥ १८॥ यथा नि

ध्या॥ ८॥

गुरुः
१५

नमः॥

शीलने काले प्रपंचो नैव पश्यते॥ तथैव न मीलने काले देत ध्यानस्य लक्षणं॥ १९॥ जनं स्वदेहकंदू
ती विजानाति यथा तथा॥ परब्रह्म स्वरूपी च वेत्ति विश्वं विचेष्टितं॥ २०॥ विदिते तु बले तत्त्वैव एतानि
तेष्वधिक्रिये॥ विकरत्वं हि गच्छति मंत्रा मंत्रा धियैः सह॥ २१॥ आत्मैकभावनिष्ठस्य पापा चेष्टात
कार्त्तनं॥ योजनस्यः स समन्त्रः स ध्यानं यन्निरीक्षणं॥ २२॥ देहाभिमानो गलिते विज्ञाते परमात्म
नि॥ यत्र यत्र मनो जाति तत्र तत्र समाधयः॥ २३॥ मिथ्यते हृदयं पिच्छिद्यं ते सर्वं संशयाः॥ शीयंते
चास्य कर्माणि तस्मीदृष्टे परावरे॥ २४॥ योगी देहपदा प्राप्तिं निर्मलं परमं पदं॥ देवा सुरपदं तद्वत्
प्राप्तिं चापि न गच्छते॥ २५॥ यः पश्यत्सर्वगं शान्तमानं दात्मानमद्वयं॥ न तस्य किंचिदाप्रयत्नात्तद्वत्
विशेष्यते॥ २६॥ संप्राप्ते ज्ञानं विज्ञाने ज्ञेये च हृदिसंस्थिते॥ लब्धे ज्ञानं पदे देवि न योगो नैव धारः
एव॥ २७॥ परे ब्रह्म निविशते समस्तैर्नियमैरलं॥ तालघटेन किं कार्यं लब्धे मलयमारुते॥ २८॥

कु.म.
१६

आशिरावंधनं नास्ति नाशिकावंधनं नहि ॥ नयमो नयमो नास्ति स्वयमो मिति पश्यतां ॥ २२ ॥ न पद्मा
सनतां यांगी न नासाय निरीश एतान् ॥ ऐक्यं जीवात्मकोऽर्थो योगं योगं विशारदा ॥ २३ ॥ ध्यायेत्
श्रीलामात्रं वा अथवा परमं महत् ॥ यद्देवैस्तु महत् सुखं न स्यात्तो नैव गणयते ॥ २४ ॥ शरणं ब्रह्माहमस्मी
तियः कुर्यादात्मचिंतनं ॥ तत्सर्वं पातकं हन्यात्तमः सूर्योदये यथा ॥ २५ ॥ ब्रतं कुरुत पत्नीर्पतिनंदे
वार्चनादिषु ॥ यत्फलं कोटिगुणितं तदेवाप्नोति तत्त्ववित् ॥ २६ ॥ उत्तमा सहजा वस्तामस्यो माध्या न
धारणा ॥ पूजा कोटि सप्तसोत्रं सौत्रकोटि सप्तोत्तम ॥ २७ ॥ जपकोटि सप्तमं ध्यानं ध्यानकोटि सप्तो
त्तमः ॥ जपस्तु तिसृषु धमाः होमपूजाधमाधमा ॥ २८ ॥ उत्तमा तत्त्वविज्ञास्याज्जपचित्तात्मध्या
ना ॥ शास्त्रविज्ञाधमा ज्ञेया लोकचिन्ताधमाधमा ॥ २९ ॥ न हि ध्यानात्परो मंत्रनदेवः स्वात्मनं परं ॥
नानुसंधेयं पराज्ञानहितज्ञेः परं फलं ॥ ३० ॥ अकिंयैव परा पूजा मौनमेव परे जपः ॥ अचिंत्यैव परं

गुरुः
१६

ध्यानं अनिष्टैव परं फलं ॥ ३१ ॥ मंत्रोदकैर्विना संध्यां जपहोमैर्विना तपः ॥ उपचारैर्विना पूजा योगी
नित्यं समाचरेत् ॥ ३२ ॥ शिवशक्ति परं पूजा योगी नैव समाचरेत् ॥ देहो देवालयो देविजीवो देवः सदा
शिवः ॥ ३३ ॥ त्वजेदज्ञानं निर्मल्यं सोहोमोकेन पूजयेत् ॥ जीवशिवः शिवो जीवः सजीवः केवलः शिवः ॥
३४ ॥ पाशवद्वः स्मृतौ जीवः पाशुमुक्तोः सदा शिवः ॥ तुषेनवद्वो जीविः स्मृतौ तुषाभावे तु तंदुलः ॥ ३५ ॥
कर्मबंधसदा जीवः कर्ममुक्तः शिवपिये ॥ अग्नौ तिष्ठति विष्णोर्हृदि देवमनीषिणं ॥ ३६ ॥ प्रति
मास्वल्पबुद्धीनां सर्वत्र विदितात्मनां ॥ यो निःसस्तुतिशीतो ह्याः सुखदुःखादिवंधुषु ॥ ३७ ॥ समश्चे
त्सत्तु योगीशो हर्षामर्षविवर्जितः ॥ निस्पृहो नित्य संतुष्टः समदर्शितेन्द्रियः ॥ ३८ ॥ आस्ते देहे ज
वाशी च स योगी परतत्त्ववित् ॥ निःसंकल्पविकल्पश्च निर्लीनो पाद्विवासनः ॥ ३९ ॥ निजस्वरूप नि
र्मलः स योगी परतत्त्ववित् ॥ यथा पंगवंधवधिरः श्लोचमूकजडादयः ॥ ४० ॥ निवसंती परधीना तथा

कु.म.
१७

योगीचतन विना पंचमुद्रासमुत्पन्न परमानंदनिर्भरः॥ ४८॥ य आत्मे स तु योगी नृपशपनात्मानमात्मनि
अलिमासांगणसंगैर्यत्सुखं जायते प्रिये॥ ४९॥ तदेव मोक्षं विदुषां अ बुद्धानां तु पातकं॥ सदा मांसा
सर्वे ज्ञास्यः सदा चरण विंतकः॥ ५०॥ सदा संशयहीनो यत्कुलयोगी स उच्यते॥ पिवेन्मद्यं पलेखा
दन्त्रस्वेच्छाचार परायणः॥ ५१॥ अहंते दंतयो रैक्यं भावयन्निवसेत्सुखं॥ आमिखौ सवसौरभ्यहीनं प
श्य सुखं भवेत्॥ ५२॥ प्रायश्चित्तिसर्वजं च पशुदेवन संशयः॥ यावदासवर्गं दस्यात्पशुष्यमुपतिः
स्वयं॥ ५३॥ विना लिमां स गंधेन साक्षा पशुपतिष्यशुः॥ लोके निष्कृष्टमुत्कृष्टं लोकोत्कृष्टं निष्क
ष्टकं॥ ५४॥ कुलमार्गं समुद्दिष्टं भैरवेन महात्मना॥ अनाचारः सदाचारस्त्वत्कार्यकार्यमुत्तमं॥ ५५॥
असत्यमपि सत्यं स्यात् कौलिकानां कुलेश्वरि॥ अपेयमपि पेयं स्यादभक्षं भक्षमेव च॥ ५६॥ अगम्य
मपि गम्यं च कौलिकानां कुलेश्वरि॥ न विविर्न निषेधश्च न पुण्यं न च पातकं॥ ५७॥ न स्वर्गे नैव नर

उरुः
१७

कं कौलिकानां कुलेश्वरि॥ शत्रवश्चापि मित्रं तिसाक्षाद्वा शक्तिभूमिपाः॥ ५८॥ बाधवंति जनाः सर्वे कौलिकानां
कुलेश्वरि॥ ५९॥ मुखाः सुमुखाः सर्वगर्विणः प्रणमंति च॥ ६०॥ बांधवाः साधका यंते कौलिकानां कुलेश्वरि॥
उर्गुणां सुगुणायंते अकुलं सुकुलायते॥ ६१॥ अधर्माश्चापि धर्मंति कौलिकानां कुलेश्वरि॥ मयुर्वेद्यायते
देवि स्वर्गः साक्षाद्वायते॥ ६२॥ पुण्यायते गणसंगः कौलिकानां कुलेश्वरि॥ अनभिज्ञा अभिज्ञांति द
रिद्रा हि धनंति च॥ ६३॥ निनष्टा अभिवर्द्धंते कौलिका कुलनायिके॥ वज्रनात्र किमुक्तै न कुलयोगी
श्वराः प्रिये॥ ६४॥ सदा संकल्पसं सिद्धानात्र कार्या विचारणा॥ येन केनापि वेवेण येन केनाथ लक्षि
तः॥ ६५॥ यत्र कुत्रा अमेतिष्ठकुलयोगी प्रवर्तते॥ योगीनो विविधैर्वर्चैर्नराणां मुपकारिणः॥ ६६॥
अमंति पृथिवीमेताम विज्ञातत्वरूपिणः॥ सकृत्तेवात्मविज्ञानं स्थापयेत्कुलयोगविन॥ ६७॥ उन्म
मत्तमूकं जडवन्निवसेत्त्रोके मध्यमे॥ अनहो हियया लोके यो म्रिचंद्रार्कयोर्गतिः॥ ६८॥ न सत्राणं

कु.म.
१८

प्रहाणं च तथा वृत्तं तु योगिनः॥ आकाशोपक्षिणं देवि जले पि जलवारिणं॥ ६८ ॥ यथा गतिर्न दृश्येत त
था वृत्तिर्न हात्मनां॥ असत्त इव भाषंते चरं त्यजा इव प्रिये॥ ६९ ॥ पामरा इव दृश्यंते कुलयोगविशार
दा॥ जना यथा मवंधेरन गच्छे सुर्मेव संगतिं॥ ७० ॥ न किंचिदपि भावे रन तथा योगी प्रवर्तते॥ मुक्तो
चालवत् क्रीडेत् कुशलो जइव चरेत्॥ ७१ ॥ वदेदुन्मत्तवद्विद्वान् कुलयोगी कुलेश्वरि॥ यथा हंसति
लोको यं जुगुप्सति च कुत्सति॥ ७२ ॥ विलोक्य दूरतो याति तथा योगी प्रवर्तते॥ क्वचिच्छिष्टं क्वचिद्रुष्टः
क्वचिद्रुतपि शाचवत्॥ ७३ ॥ नानाभेषधरो योगी विचरंतः महीतले॥ योगी लोकोपकाराय भोगान्मुक्ते
न कांक्षेया॥ ७४ ॥ अतु गृहं न जनात्सर्वान् क्रीडंते जगती तले॥ सर्वपायी यथा सूर्यः सर्वभक्षियथान
लः॥ ७५ ॥ योगी भुक्ता खिलां भोगास्तथा पापैर्न लिप्यते॥ सर्वस्वश्री यथा वायु र्यथा काशश्च सर्वगः॥ ७
६ ॥ सर्वत्र यथा दीप्ता ता तथा योगी सदा शुचिः॥ यथा ग्रामगतं तोयं नदी युक्तं भवेच्छुचि॥ ७७ ॥ तथा

गुरुः
१८

तच्च न दृश्यते ज्ञानी क्रीडन्तिन्द्रियपन्नगेः॥ ५

स्रेष्ठं गृहानादियोगिह सार्पितं शुचिः॥ यथा चरति देवेशि कुलज्ञान परायणः॥ ७८ ॥ तदेव विद्यान्मान्यमा
त्मानो हितमिच्छतां॥ यस्मिन् चरति योगी शसमार्ग परमो मतः॥ ७९ ॥ तस्मानुदेति सूर्यस्तत्पूर्वाशान
नुदश्यते॥ यत्र मत्त गजो याति तत्र मार्गो यथा भवेत्॥ ८० ॥ कुलयोगी चरेयत्र समन्मार्गः कुलेश्वरि॥
नदीवक्त्रा मजुं कर्तुं निरोधतत्प्रवाहकं॥ ८१ ॥ स्वेच्छा विहारिणं सत्तं को वा वारदितुसमा॥ यच्च नमंत्र
वलोपेत क्रीडत्सर्पे न दृश्यते॥ ८२ ॥ निवृत्तं दुःखं संतुष्टानिर्द्विधा गतमत्सराः॥ कुलज्ञान रताशांता स्व
प्रकाशे च को लिका॥ ८३ ॥ अमदक्रोधदंभासाहंकारासत्प्रवादिनः॥ को लिकेंद्राज्ञान परायणेन्द्रिय
वसानुगाः॥ ८४ ॥ कीर्तिमाने कुले सखां रोमांचो गजदधरः॥ आनंदाष्ट्रगृहते देविकथिता को लिके
श्वराणां प॥ सर्वधर्माधिको लोके कुलधर्मः शिवो दितः॥ इति ते निश्चितं धीयः प्रोक्ता स्ते को लिको ल
मा॥ ८५ ॥ यो भवेत्कुलतत्त्वज्ञः कुलमार्गविशारदः॥ कुलार्चन परः स स्थात्को लिको शनु मे प्रिये॥

कुर
१२

८१॥ तत्तत्र यश्री चरणः मूलपंचार्थतत्त्ववित् ॥ देवतागुरुभक्तस्यात्कौलिकः स्यान्नदीक्षता ॥ ८२॥
दुर्धर्मा सर्वलोकेषु कुलाचार्यस्य दर्शनं ॥ विपाके नैव पुण्यानां लभ्यते नान्यथा प्रिये ॥ ८३॥ संस्म
तः कीर्तिनो दृष्टो वेदितो भाषितो पितृ ॥ पुनाति कुलधर्मिष्ठश्चाण्डालोऽपि यदृच्छया ॥ ८४॥ सर्वज्ञो
वापि सूर्यो वा प्लुतमो वा धर्मो पितृ ॥ देवियत्र कुलज्ञानितत्राहं च त्वया सह ॥ ८५॥ नाहं वसामि कै
लाशे न मे रौ न च मंदिरौ ॥ कुलज्ञाय त्रिंशं तितत्राति श्रुतिं भामिनि ॥ ८६॥ सुदूरमपि गंतव्यं य
त्र माहेश्वरो जनः ॥ द्रष्टव्यं प्रयत्नेन तत्र स्थितिं हितं स्वहं ॥ ८७॥ अतिदूरस्थितो वापि द्रष्टव्यः कु
लदेशिकाः ॥ समीपे च तर्तमानोऽपि न द्रष्टव्योऽसुविप्रिये ॥ ८८॥ कुलज्ञानिवसेयत्र स देशे पुण्यभा
जनं ॥ दर्शनादर्शनं तस्य त्रिसप्त कुलमुद्धरेत् ॥ ८९॥ कुलज्ञानिनमां लोकस्वमंतान गृहे स्मितं ॥
नृत्यंति पितरः सर्वे यास्याम परमां गतिं ॥ ९०॥ सदा सशक्तिपितरः सुवृद्धिं निववर्षकात् ॥ अ

गुरु
१२

अस्य कुले सुपुत्रो वा पौत्रो वा कौलिको भवेत् ॥ ९१॥ सः धन्यस्त्वल्लोके स्मिन् पुरुषक्षीणकल्मुखाः ॥
यत्समीपं समायाति कुलाचार्यमुदा प्रिये ॥ ९२॥ कौलिकेऽंघ्रे समाजाते कौलिके च स्वयंप्रति ॥ समा
याति मुदा देवियोगिनो योगिभिः सह ॥ ९३॥ प्रविश्य कुलयोगी संभजंते पितृदेवताः ॥ तस्मात्सं पूज
येद्भक्त्या कुलज्ञाने वना परान् ॥ ९४॥ अभ्यर्चयित्वा त्वो देवित्वं प्रकृतानां च यंतियः ॥ पापिष्ठा स्वत
प्रसादस्य भाजनं न भवंति ते ॥ ९५॥ नैवेद्यं पूरतो न्यस्य दर्शनात्वीर्यं तं त्वया ॥ रसाद्रक्तस्य जिह्वाया
दस्त्राति कमलेशरण ॥ ९६॥ त्वं प्रकृतं पूजनादेवि पूजितो हं न संशयः ॥ तस्मात्तमः प्रिया कांक्षी त्वं
कालैव पूजयेत् ॥ ९७॥ यत्कृतं कुलनिष्ठानां तद्देवानां कृतं भवेत् ॥ देवाकलप्रिया सर्वे तस्मात्
कौलिकमर्चयेत् ॥ ९८॥ न तु व्यामहमन्यत्र तथा भक्त्या सुपूजितः ॥ कौलिकेऽंघ्रे स्त्रितं सम्पद्यथा
तु व्यामिषा वति ॥ ९९॥ यत्फलं कौलिकेऽंघ्रे पूजनालभते प्रिये ॥ तत्फलं मात्रुयात्तीर्णतपो वा

कु.म
२०

नमस्ववृत्तेः॥ ९६॥ दत्तमिष्टं कुतंतं पूजितं जपमं विके॥ कौलिके सभवेदर्थं कौलिकं योवमानयेत्॥
७॥ श्मशानं यद्गृहं देवि स पापि स्वपयोधमाः॥ यः प्रविश्य कुलधर्मं कुलाचारं न वेति चेत्॥ कुलनि
ष्ठां परित्यज्य यच्चान्यस्मै प्रदीयते॥ तद्दानं निःफलं देवि दातापि नरकं व्रजेत्॥ ९८॥ भिन्नभाण्डजलं
यद्वह्निं लायासु प्रवीजवत्॥ भस्मनीव कुतं द्रव्यं तद्वदानमकौलिके॥ १०॥ यथाशक्त्वा तु यत्किं
चित् शोदयात् कुलनायिके॥ विशेषतिथिं पुत्रीत्यातत्फलं नैव गम्यते॥ ११॥ यो देवि स्वयमा
हूय कलत्राश्च भुंजते॥ अभ्यर्च्य देवतां बुद्ध्या गंधपुष्पाक्षतादिभिः॥ १२॥ मादिभिर्पंचमुद्रांश्च सभ
क्त्वा परितोषयेत्॥ ते पुत्रपुत्रे देहपुत्रे सुष्टाभ्यं सर्वदेवता॥ १३॥ भगिनिं वा सुतां भार्यां यो दद्यात् कुल
योगिनं॥ मधुमता यदेवेति तस्य पुण्यं न गण्यते॥ १४॥ अनिष्टातद्विनिक्षिप्तमप्रयत्नेन वर्धितं॥ पर
लोकस्य यार्थं यं विरच्यैर्पितं मधुः॥ १५॥ पापाचारसमायुक्तं सर्वलोकवहिस्तुतं॥ आयते हि कु

गुरुः
२०

लद्रव्यं कुलयोगीश्वरार्पितं॥ १६॥ यस्मिं देशे वसेद्दीरः कुलपूजारतः प्रिये॥ सोऽपि देशो भवेद्भूतः किंपुन
स्तत्पुरस्थिताः॥ १७॥ कौलिकेऽसहस्रकैः पुण्यकोटिपुण्यं भवेत्॥ किंपुनर्वज्रभिर्भुक्ते सत्पुण्यं नैव
गण्यते॥ १८॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन सर्वावस्थासु सर्वदा॥ कुलधर्मरतो भूयात् कुलज्ञानी नमर्चयेत्॥
१९॥ ज्ञानिनो ज्ञानिनो वापि यावद्देहस्य धारणाः॥ तावद्दण्डाश्च माचारः कर्तव्यकर्ममुक्तये॥ २०॥ कर्म
णोदिरितं ज्ञानं ज्ञानेन शिवतां व्रजेत्॥ शिवैकमेव मुक्तिः स्यादतः कर्म समाचरेत्॥ २१॥ कुर्यादनिष्ट
कर्माणि निष्टकर्माणि चापरेत्॥ इह मुद्रा शिवाकांक्षिकण्ठस्थाः सुरपिप्रियो॥ २२॥ सर्वकर्माणि
संयुक्तं न स कं देहधारिणं॥ यजेत्कर्मफलं यो वा सत्यागीत्यविधीयते॥ २३॥ स्वकार्यं सुवर्त्तने कर
णनीतिं चिंतयेत्॥ अहंभावमया स्यैव यः कुर्यात्सनत्तिष्यते॥ २४॥ क्रियमानानि कर्माणि पुण्यापु
ण्यानि संक्षयं॥ प्रयाति नैव लिप्यंते क्रियमानानि साधुना॥ २५॥ इत्यन्नसहजानंदतत्त्वज्ञामरुतपि

कु. ६
२९

ॐ॥

ये॥ सर्वसंकल्पसंत्यक्तासविज्ञानकर्मसंत्यजेत्॥ १२६॥ पृथ्व्यैवयैः परित्यक्तं कर्मकांडमपांदिनो॥ पाषांड
पण्डितामन्यास्तेयांतिनरकं व्रजेत्॥ १२७॥ ऋतुपाप्यातभायोगीर्तेजैर्कर्मपरिग्रहं॥ अश्वमेधायुतेनापि
ब्रह्महत्यायुतेनवा॥ १२८॥ पुण्यापापैर्न लिप्यंते यथाब्रह्महृदि स्थितं॥ पृथिव्यां यानि कर्माणि जिहो
पस्य निमित्तकं॥ १२९॥ जिहोपस्य परित्यागिकर्मना किं करिष्यति॥ इति ते कथितं किं चिदोगयो
गीशलक्षणं॥ १३०॥ समासेन कुलेशानि किं भूयेथो नुमिच्छसि॥ इति श्रीकुलार्णवे महारहस्ये
योगादिकथनं नाम नवमोऽध्यायः॥ ९॥ श्रीदेवुवाच॥ कुलेशो नुमिच्छामि कस्य नृपतवारिधेः
वरुमर्हसि मेनाथलक्षणं गुरुशिष्ययो॥ १॥ श्रीईश्वर उवाच॥ ऋणदेवि प्रवक्ष्यामि यन्मा
तं परिपृच्छसि॥ तस्य श्रवणमात्रेण गुरुभावं प्रजायते॥ २॥ कष्टान्वयाय जंडुष्टं गुराहीनं वि
रूपिणं॥ परिशिष्य च पाषाणं खंडं पण्डितमानिनं॥ ३॥ हीनाधिकविकारांगविकातावयवाः

ध्या॥ ६

उरुः
२९

चितं॥ यंगुमंधंचवधिरं मलिनं व्याधिपीडितं॥ ४॥ उद्धिष्टं दुर्मुखं वापि स्वच्छया वेधं प्रिये॥ उर्विकारं
गच्छेद्देहागतिभाषणावीक्षणं॥ ५॥ निंदातं डिजडालस्य घृतादिव्यसमन्वितं॥ कपाटं कुप्यस्तं भादौ
तिरोहिततनुसदा॥ ६॥ शूरयत्किं करं शूद्रं कस्य भक्तिविवर्जितं॥ किमेकवादिनं स्तब्धं प्रोषिकं प्रे
षितं पटं॥ ७॥ धनस्त्रीशूद्ररहितं निषीधंचविवर्जितं॥ रहस्यभेदकं चापि देविकार्यार्थसिद्धकं
८॥ मार्ज्जारवकटुलिंचरं धोवेयणतत्परं॥ मायाविनकृतं च प्रक्षिप्तं तदरायकं॥ ९॥ विश्वास
घातकं स्वाभिदोहिणं पापकारिणं॥ अविश्वासकरं शंसः यात्मानसिद्धिकांक्षिणं॥ १०॥ आतता
यिनमादिस्तु कुत्सितं कूटशाक्षिणं॥ सर्वप्रतारकं देविसर्वोत्कृष्टाभिमानिनं॥ ११॥ असत्यनि
धुरासयं ग्राम्यादिवज्रभाषिणं॥ उर्विवादकुतर्कादिकारिणं कलहप्रियं॥ १२॥ वृद्धाक्षयेकरं
मूर्खं च पलम्बविडम्बकं॥ परीक्षितं स्वणकरं प्रत्यक्षप्रियवादिनं॥ १३॥ वाग्रज्जवादिनं विद्याः

कुर
२२

चौरमात्मप्रसंगकं॥ गुणसहितसहितः मार्तकोधनमं विके॥ १४॥ चार्वाकं दुर्जनसखं सर्वलोक वि
गर्हितः॥ पिशुनं परसंताप्यं संविदप्रणयं प्रिये॥ १५॥ स्वक्लेशवादिनस्वामिप्रो हिनं स्वात्मवंचकं
जिह्वापस्थपरंदेवितस्करं पशुचेष्टितं॥ १६॥ अकारणद्वेषहास्यं क्लेशक्रोशादिकारणं॥ अति
साहस्रकर्माणि ममंति परिहासकं॥ १७॥ कामुकावाति निर्लेजं मिथ्या दुष्प्रेष्टसूचकं॥ अस्तया
मादमासूर्यदंभाहंकारसंयुतं॥ १८॥ ईर्ष्यापारुष्यपैशुन्यं कार्पण्यं कौर्यमानसं॥ अधिनंदुःखि
नंभीरुमसक्तं तद्वन्मातुरं॥ १९॥ अप्रमत्तं मदमर्तिमूढं चित्तकुलं विटं॥ तस्मात्तोभयुतं दीनम
त्रष्टं सर्वपाचकं॥ २०॥ बद्धासिनं कपटिनं धामकं कुटिलप्रिये॥ भक्तिप्रज्ञादयाशांतिधर्माचा
रादिवर्जितं॥ २१॥ मातापितृगुरुप्राज्ञासद्वचोहास्यकारिणं॥ कुलद्रव्यादिवीभत्सुगुरुसेवाभिमा
नितं॥ २२॥ स्त्रीद्विष्टं समयेष्टं गुरुसंप्रकुलेश्वरि॥ इत्यादिलक्षणोपेतं गुरुः शिष्यं परित्यजेत्

गुरुः
२२

२३॥ सद्धिष्यतुकुलेशानि शुभलक्षणसंयुतं॥ समाधिसाधनोपेतं गुणशीलसमन्वितं॥ २४॥ स्वह्लादे
हांम्वरं प्राज्ञं धार्मिकं भुङ्गमानसं॥ दृढव्रतं सदाचारं प्रज्ञाभक्तिदयान्वितं॥ २५॥ कृतज्ञपापभीरुंच सा
धुसज्जनसंमतं॥ आस्तिकं दानशीलं च सर्वभूतहितैरुतं॥ २६॥ विश्वासविनयोपेतं धनदेहाद्यवंचकं
असाध्योसाधनं भ्रष्टमुत्साहवत्संयुतं॥ २७॥ अनुकूलक्रियायुक्तमप्रमत्तं विचक्षणं॥ हितसत्यसि
तस्मै रभाषणं सुकृदः खणं॥ २८॥ सकृदुक्तगृहीतार्थं चतुरंबुद्धि विसरं॥ दक्षमत्स्यासिनं गूढचिं
तनिर्वाजसेवकं॥ २९॥ विमरणकारिणं वीरमनोदारिद्र्यवर्जितं॥ सर्वकार्याणि कुशलं स्वच्छं सर्वो
पकारकं॥ ३०॥ स्वसुतौ परनिंदायां विमुखं सुमुखं प्रिये॥ जितेन्द्रियं सुसंतुष्टं धीमंतं ब्रह्मचारिणं
३१॥ त्यक्ताधिव्याधिकापत्यं दुःशंकांतेकसंशयं॥ स्वसुतौ॥ गुरुध्यानस्तुतिकथासेवाचावदनोत्
सुकं॥ ३२॥ गुरुदेवतसद्वक्तं कामिनीपूजनप्रियं॥ नित्यं गुरुसमीपस्थं गुरुसंतोषकारिणम्॥

कह
२३

३३॥सनोवाक्तनुमिन्नित्यं गुरुकार्य समुद्यतां॥गुर्वज्ञापस्तकंदेविगुरुकीर्तिप्रकाशकं॥ ३४॥गुरुवाज्ञ
प्रमाणज्ञंगुरुभुश्रयनेरतां॥चिंतानुवृत्तिनंप्रेक्षकारिणकुलनायिके॥ ३५॥लज्जाभिमानगर्वादिव
ज्जितंगुरुसंनिधौ॥निरपेक्षंगुरुद्वयंतत्प्रसादाभिरावितं॥ ३५॥कुलधर्मकथायोगीयोगिनीकौलिक
प्रिये॥कुलार्चनादिनितरःमोक्षमार्गीभिलाषितं॥ ३६॥ज्ञपथ्यानादिनिरतंकुलद्वयजुगुप्सकं॥कु
लशास्त्रप्रियेदेविपशुशास्त्रपदश्रुतां॥ ३७॥इत्यादिलक्षणोपेतंगुरुःशिष्यंपरिग्रहेत्॥श्रीगु
रुःपरमेशानिभुद्वेयोमनोरुः॥ ३८॥सर्वलक्षणसंपन्नःसर्वोपयन्त्रशोभितः॥सर्वागमार्थतत्त्व
ज्ञसर्वमंत्रविधानवित्॥ ४०॥लोकसंमोहनकरोदेववत्प्रियदर्शनं॥सुमुखःसुलभःस्वच्छसंशयःछि
द्रसंशयः॥ ४१॥इंगिताकरचेष्टाज्ञःगुरुज्ञोहविदुज्ज्वलः॥अंतर्मुखोवह्निर्दृष्टिःसर्वज्ञोदेशकारवित्
४२॥असिद्धिस्त्रियकालज्ञोनिग्रहानुग्रहक्षमाः॥वेधकोवोधकशांतःसर्वजीवदयापरः॥ ४३॥

गुरुः
२३

वर्णाश्रमेज्ञानतपोधर्मानांचप्रकाशकः॥ ५॥

स्वाधीनेन्द्रियसंचारःषड्वर्गवीजपीक्षमाः॥अग्रगण्योनिगंभीरःयात्रायात्रविशेषवित्॥ ४४॥शिववि
ष्णुसमसाधुनचदर्शणेदूषकः॥निर्ममानित्यसंतुष्टस्वतन्त्रो नित्यशक्तिमान्॥ ४५॥सद्भक्तःवत्सरोधी
रःकृपानुस्मितपूर्ववाक्॥भक्तिप्रियःसर्वसमो गंभीरःशिष्यशासिताः॥ ४६॥स्वेष्टदेवगुरुःआज्ञोव
निताप्रज्जनोत्सुकः॥नित्यनैमिषिकेकामेरतःकर्मस्पर्निदिते॥ ४७॥रागद्वेषभयकेशदंभाहंकार
वर्जितः॥स्वविद्यानुष्ठानुतपोधर्मानामप्रकाशकः॥ ४८॥यदह्लाताभसंतुष्टोपुणोदोषविभेदतः॥
४९॥स्त्रीधनादिष्वनाशकौटुसंगव्यसनंकिंति॥सर्वहंभावसंयुक्तो निर्द्वंद्वोनियतव्रतः॥ ५०॥अ
लोकुपोहिंसकश्चपक्षपाताविचक्षणः॥चिन्तविद्यादिभिर्मंत्रयंत्रतंत्रादिविक्रयी॥ ५१॥निःसंक
ल्पविकल्पश्चविनितात्मानिधार्मिकः॥तुल्यनिंदास्तुतिर्मैत्रिशिरपेक्षोनियामकः॥ ५२॥इत्यादि
लक्षणोपेतःश्रीगुरुःकश्चित्प्रिये॥यःशिवःसर्वगतःसुखंश्चोन्नतानिष्करोव्ययः॥ ५३॥व्योमाका

क. स्प
२४

रोहजोनंतः सकथं प्रपद्यते प्रिये ॥ अतः सर्वशिवः साक्षात् गुरु रूपं समाश्रिता ॥ ५४ ॥ भक्त्या संपूज्यते दे-
वि मुक्तिमुक्तिप्रयुज्यते ॥ विविदिवा कृतिर्देवि नृगो लो ॥ ५५ ॥ तस्मात् श्रीगुरु रूपेण शि-
ष्यां प्रक्षति धार्मिकः ॥ मनुश्चर्मणवदः साक्षात् सरशिवः स्वयं ॥ ५६ ॥ स्वशिष्या नुग्रहार्थाय गुरु-
पार्ष्ण्यं प्रति शिष्यो ॥ सद्रक्त लक्षणं यैव निरुकारे पि सा कृती ॥ ५७ ॥ शिवः कृतानि धौर्ज्ञे के सं-
सारिव हि वेष्टितैः ॥ ललाटे लोचनं चाङ्गी कलाम पि च दोषयं ॥ ५८ ॥ अत निर्वर्ण्य वर्तेयं गुरु रूपं
यो महीतले ॥ अत्रिनेत्र शिवः साक्षात् चतुर्वर्ण्य रच्युतः ॥ ५९ ॥ अचतुर्वर्ण्य दनो बुद्ध्याः श्रीगुरुः कथि-
तः प्रिये ॥ नरवदृश्यते लोक्य श्रीगुरुः पापकर्मणं ॥ ६० ॥ शिववदृश्यते साक्षात् नरणां पुण्यकर्मणं
श्रीगुरुः परमं तत्वं तिष्ठंतं च शूरयुतः ॥ ६१ ॥ मंदभाग्या न पश्यन्ति चांधाः सूर्यं विमोदितं ॥ गुरुः
सदा शिवः साक्षात् सत्यमेव न संशयः ॥ ६२ ॥ शिवस्य गुरुर्नाचे भुक्तिमुक्तिं ददाति कथा ॥ सदा शि-

गुरुः
२४

वस्य देवस्य श्रीगुरुः रपि पार्वति ॥ ६३ ॥ उभयोरंतरं नास्ति यः करोति स पातकि ॥ देशिका कृतिमास्थाय ५ पा-
शो पाशान शेषतः ॥ ६४ ॥ द्वित्वा परं पदं देवि न ये ते न मि ति श्रुतिः ॥ सर्वानुग्रहकर्तृत्वा दी श्वर कर्तृणा नि-
धी ॥ ६५ ॥ आचार्यं रूपमास्थाय दी स्या मोक्षयत्य भुवः ॥ यथा घटश्च कलशः कुंभश्चैकार्थवाचकः ॥
६६ ॥ तथा देवश्च मंत्रश्च गुरुश्चैकार्थमुच्यते ॥ यथा देवं तथा मंत्रं यथा मंत्रं तथा गुरुः ॥ ६७ ॥ देवमंत्रं
गुरुणां च पूजानां सदृशं फलं ॥ गुरु रूपं समास्थाय पूजा गृह्णामि पार्वति ॥ ६८ ॥ सिद्धांत सारवेत्ता
हं बीडा हा स्थिर वेध कृत् ॥ गुरु रूपं समास्थाय पूजा गृह्णामि पार्वती ॥ ६९ ॥ अविद्विन्न सदा नुग्रह-
प्रदो गुरु रूच्यते ॥ यो विलंघा समान्वर्णनात्मन्यवस्थितः सदा ॥ ७० ॥ सोऽपि वर्णाश्रमी योगी स गुरु-
कथितः प्रिये ॥ दृश्यं विना स्थिरा दृष्टिः मनश्चालं विनं विना ॥ ७१ ॥ विना वासं स्थिरो वायुं र्यस्य स्वां-
स गुरुः प्रिये ॥ ७२ ॥ यत्तु संवित्तिजन- परानंदसमुद्भवः ॥ ७३ ॥ तत्तत्वं विदितं येन स गुरुः कुल-

कु.म.
२५

नाथिके॥ ७३॥ भक्तो भावो मो॥ रा० दो० शाकृशां भवदेहियः॥ वेदस्य यद्विधं देविसहिबेधकरो गुरुः॥ ७४॥
एदवर्णकलामंत्रगतत्वे मुक्ता हया॥ शोधयद्यद्विधानं सगुरुः कथितः प्रिये॥ ७५॥ वेधुं घटं निरोधं
च ग्रहणं लेचनं तथा॥ यो वेत्ति पंचकं सम्यक्सगुरुः कथितः प्रिये॥ ७६॥ वडाधारणवाधारघोडशा
धारनिर्णयः॥ योजानातिविधानेन सगुरुः कथितः प्रिये॥ ७७॥ जाग्रत्स्वप्नसुषुप्तिश्चतुर्थाश्चित्तद
त्तितकं॥ यो वेत्ति पंचकं देविसगुरुः कथितः प्रिये॥ ७८॥ पिरुं पदं तथारूपं रूपातीतं चतुष्टयं॥
यो वा सम्यग्विजानाति सगुरुः कथितः प्रिये॥ ७९॥ याचापरांच पश्यंतीमध्ये मावैषरीमपि॥ चतुष्ट
यं विजानाति सगुरुः कथितः प्रिये॥ ८०॥ आत्मविद्या शिवसर्वमिति तत्त्वचतुष्टयं॥ यो वेत्ति पर
मेशानि सगुरुः कथितः प्रिये॥ ८१॥ पाशस्तं मनविदीक्षां पशुग्रहणमेव च॥ त्रिविधं यो विजा
नाति सगुरुः कथितः प्रिये॥ ८२॥ पतिपाशवभूनांचरहस्यार्थं विधानवित्॥ योजानाति वरा

गुरुः
२५

रोहे सगुरुः कथितः प्रिये॥ ८३॥ वाणेतत्स्वयं भाष्यलिंगः त्रितयसंस्थितः॥ तत्त्वतो यो विजानाति सगु
रुः कथितः प्रिये॥ ८४॥ आणवंकाश्मिकं चैव मायिकं च मलत्रयं॥ यो विज्ञो धयितं शक्रः सगुरुः
कथितः प्रिये॥ ८५॥ सरक्तः शुक्लमिश्राप्यचरणत्रयवासनां॥ योजानाति महादेविसगुरुः कथि
तः प्रिये॥ ८६॥ चक्रसंकेतकं मंत्रः पूजासंकेतकं तथा॥ त्रिविधं यो विजानाति सगुरुः कथितः प्रि
ये॥ ८७॥ महामुंडान्नभोमुंडा मोदियानं जलंधरं॥ मूलबंधं च यो वेत्ति सगुरुः कथितः प्रिये॥ ८८॥
शिवादिसिद्धिप्रयत्नं षड्विंशतत्त्वनिर्णयः॥ यो विजानाति तत्त्वेन सगुरुः कथितः प्रिये॥ ८९॥ अ
तर्थांगं वहिर्यांगं कान्तानस्थितिं प्रिये॥ राधायंत्रं विधानं च यो वेत्ति सगुरुः प्रिये॥ ९०॥ पिंड
ब्रह्माण्डयोरेकं स्थितिं याचंति तत्त्वतः॥ स्थिरस्थिरो मण्डपादिसः गुरुर्नोपरः प्रिये॥ ९१॥ पद्मा
दिचतुराशीतिनामागतविचक्षणं॥ यमाद्यष्टांगयोगः॥ गुरुः कथितः प्रिये॥ ९२॥ छलणशोका

कृष्ण
२६

भयंलज्जाजुगुप्साचो ॥ १ ॥ कुलंशंरुंनधजातिर ॥ २ ॥ पाशावधोःपशुप्रोक्त
पाशमुक्तोमहेश्वरः ॥ ३ ॥ सायाशः ॥ ४ ॥ सगुरुः ॥ ५ ॥ वंघनेनयोनिमुद्रायामंत्रंवे
नन्यदर्शनं ॥ ६ ॥ मात्रादतः ॥ ७ ॥ तिस्रः गुरुः प्रिये ॥ ८ ॥ विनिःक्षिप्रंगतायंत्रं संप्रिष्टं सुवि
नीतकं ॥ ९ ॥ चतुर्विधमनावस्थां योवेत्तिसः गुरुः प्रिये ॥ १० ॥ मृतादिबसरंध्रानं सप्ताभोजदले
पुय ॥ जीवाचारफलंवेत्तिसः गुरुः नपरप्रिये ॥ ११ ॥ शिवादिशितियर्प्यंतं पारंपर्यक्रमेणय ॥
अवाप्ततत्त्वसद्भावसः गुरुः कथितः प्रिये ॥ १२ ॥ येनवादर्शितंतत्वेतत्क्षणातन्मयोभवेत् ॥ मन्यते
मुक्तमात्मानां सः गुरुः कथितः प्रिये ॥ १३ ॥ सदत्वासहजानंदंहरंतिंद्रियजं सुखं ॥ सेव्यास्ते गुरु
वः शिष्यैरन्यत्याज्यावतारकाः ॥ ४०० ॥ येमनस्यंस्वशिष्येषुदर्पणोच्चिररूपितः ॥ शक्रामयंतिमे
धन्यागुरवोन्यप्रकारकाः ॥ १ ॥ संसारमयभीतस्य शिष्यस्य गुरुरादरात् ॥ वृत्तोपवासनियमे

गुरुः
२६

नियतीसगुरुर्मतः ॥ २ ॥ यः प्रसन्नक्षणाद्येनमोक्षलक्ष्मीप्रयच्छति ॥ दुर्लभंतेविजानीयागु
रुः संसारतारकं ॥ ३ ॥ यणेनात्मसामर्थ्यैः स्वशिष्यायददातिहि ॥ क्रियायाशादिरहितं
गुरुः दुर्लभः प्रिये ॥ ४ ॥ यः सत्यप्रत्ययकरं सुलभंस्वात्मशौच्यदं ॥ ज्ञानोपदेशंकुरुतेसगुरुर्दे
विदुर्लभं ॥ ५ ॥ दीपादीपांतरं देविसंचरेतयथातथा ॥ योदद्यात्सर्गाहृज्ज्ञानमभ्यासादिविव
र्जितं ॥ ६ ॥ क्षरद्वितस्य यथाहृत्पंराहारादाः सुजायते ॥ तथोपदेशमात्रेण ज्ञानदो दुर्लभो गुरु
॥ ७ ॥ गुरुबोधद्वयोसंनिवेदशास्त्रार्थपारगा ॥ दुर्लभोयगुरुर्देविपरतत्त्वार्थपारगा ॥ ८ ॥
गुरुबोधद्वयोसंनिवेदशास्त्रार्थपारगा ॥ निगमागमशास्त्रोक्तमंत्रज्ञो दुर्लभो गुरुः ॥ ९ ॥ वार्ण
श्रुमतभावारः निरुपगुरुबोधुवि ॥ सर्वसंकल्पहीनोयः सः गुरुर्देविदुर्लभः ॥ १० ॥ गुरोर्
स्यैव संसृक्तापरांतं विजायते ॥ गुरुंतमेवशास्त्रोक्तं सति नतिमान्तरः ॥ ११ ॥ यस्या

क. २
२६

युगं वर्यं तावु हेमत्वे प्रवर्तते ॥ तस्य लोक नमात्रेण दुःखतना न संशयः ॥ १२ ॥ शंकायाः
क्षितं सर्वे त्रैलोक्यं सचराचरां ॥ शरीराभासिता येन शमुद्भूतं विदुर्बभूवुः ॥ १३ ॥ यथा वह्निः स
मी वस्तु नवनीतं विलीयते ॥ तथा पापविलीयते सदाचार्यः स्वर्गीयतः ॥ १४ ॥ यथा दियोः स
लोकः सत्यं च निर्दिष्टं ॥ तथा गुरुकणक्षसु शिष्याः सत्यं च निर्दिष्टं ॥ १५ ॥ यथा म
निलो नु पुनस्तथा दिशो वनेतु ॥ तथैव गुरुकणक्षसु शिष्याः सत्यं च निर्दिष्टं ॥ १६ ॥ दीप
रा मात्रेण प्रकाश्येति महत्तमः ॥ गुरुदेवनादेवित्वात्तानं दिनश्चपति ॥ १७ ॥ सर्वलक्षणा
संपन्नो देवता ह्यविशारदः ॥ सर्वोपायविधानंतस्तत्त्वज्ञानो गुरुः ॥ १८ ॥ पूजाहीमाद्रता
चारुतपतीर्षगुतादिकं ॥ मंत्रागमादिविज्ञानंतत्त्वहीनस्य निःफलं ॥ १९ ॥ स्वसर्वेष्टः परेष्ट
त्वे स्वात्मनश्च न निश्चयः ॥ आत्मानो नु शुद्धो नो परस्मात्तु यत्कृतं ॥ २० ॥ १९३ कारंभनी

गुप्तः
२७